

Visszatekintés a továbblépéshez*

Igen Tisztelt Tanácskozók!

A Dél-bánati Magyar Művelődési Egyesületek Szemléjének (a továbbiakban: Szemle) mint mozgalmnak mély összefüggések adják meg az igazi értelmét.

„Jöjj el, szabadság! Te szülj nekem rendet, jó szóval oktasd, játszani is engedj szép, komoly fiadat!” (József Attila)

Nekünk a Szemle beindítása és állandósítása a szabadság gyakorlásának egy fontos részét képezte. A kezdet a nemzeti önértékre való eszmélést is jelentette.

A gondolkodásunk és az emlékezetünk ismeri a népdalt, a -mesét, a -táncot, a -szokást, a varrottast, hímzést... és valamennyit az életbe fonva használja. Nekünk, kisebbségieknek, azért fontos a népművészetet művelni s a Szemlén - és máshol is - bemutatni, hogy minket a világ ne csak a magyar ajkúság és irásunk alapján különböztessen meg, hanem a zenei, tárgyi anyanyelvünk és mozgáskultúránk alapján is. De a Szemle műsorán egyéb műfajok is szerepelnek, pl. irodalmi jellegű összeállítás, szavalókórus, vers, bohózat stb. Az egyesületek azzal lépnek fel, amivel óhajtanak, amivel foglalkoznak.

Mint tudjuk, célunk a bázis bővítése volt. Ma is az. Ezt szolgálja a varrottások, hímzések állandósult kiállítása, az eddig egyszer látott egyházi kellékek és címerek kiállítása, a fafaragások és régi pénzgyűjtemény bemutatása és a torontálvásárhelyi Néprajzi Múzeum megtekintése. Ma már a Szemlét el sem képzelhetjük az ökumenikus istentisztelet és a felvonulás nélkül.

Ily módon a Szemle társadalmi funkciót tölt be: szerepet vállal az új nemzedék magatartásának a kialakításában. Ez az esztétikai öröm kifejezése is. Nem túlzás, ha kimondjuk: a Szemle ezreknek nyújtott/nyújt egy életre szóló, örömteljes élményt! Az öröm fenntartása és kielégülése az élet szempontjából is hasznos. Állíthatjuk, hogy a Szemle a kulturális kínálat, a műsorellátás tekintetében nélkülözhetetlen, és Dél-Bánországban mással nemigen pótolható szerepet tölt be. A Szemle azért is fontos számunkra, mert az amatőr alkotó egyszerre mint befogadó-műélvező és mint alkotó vesz részt a folyamatban, ami nagy segítséget nyújt a tudatos, önmaga irányította pozitív

életszemlélethez és oldja az iskolai nevelés által irányított és sulykolt negatív megközelítéseket. A Szemle különböző nemzedékek kapcsolatainak a központja, az érettek és az érni vágyók közös kapcsa is.

Jó, hogy feltettük a kérdést: mikor és miért kezdődött, s milyen eredményeket mutathat fel a mi szemlemozgalmunk?

Az 1969. év aranybetűkkel van beírva a dél-bánati magyarság művelődési életébe. Az első Szemle házigazdája 1969. november 30-án a hertelendyfalvi Tamási Áron Székely-Magyar Művelődési Egyesület volt. A Szemle hertelendyfalvi, székelykevei, kevevári, pancsovai és torontálvásárhelyi kezdeményezésre indult. A felsoroltak mellett ezen a Szemlén felléptek Versec, Ürményháza és Sándoregyháza képviselői is.

„Fontos tanácskozások előzték meg a reprezentatív programokat, melyeken a kultúra sarkalatos kérdéseit vitatták meg. Ezeket a tanácskozásokat Várady József már az első évben a vidék kultúrparlamentjének nevezte.” - írja Nagy Sívó Zoltán.

Az I. Szemle vitaindítóját is ő írta. Abból csak vázlatosan a következőket emelem ki: „Dél-Bánát területén mintegy 30 000 magyar él... a közösségükbe való kapcsolódás csak ritkán történhet anyanyelvükön. Ezen a területen természetszerűen nehezebb körülmények között fejleszthetjük nemzeti kultúránkat. Nemcsak mi, hanem a többi nemzetiség is. Nyelvünk gyorsabban szegényedik. Ezért ragaszkodunk mindenhez, ami kultúránk ápolásához vezet. A művelődési egyesületek képviselői a kultúrélet rendszeresebb ápolását várják a jövőbeni szemléktől... a kultúrélet ápolása jelszót tüzték a szemle zászlajára... ennek a közigénynek akartunk segítő kezet nyújtani... a gazdagabb kultúréletre szükség is van, mert általa kapcsolódunk be soknemzetiségű társadalmunk normális vérkeringésébe... Tisztáznunk kell továbbá azt is, hogy a Szemle maga nem fedheti az egyesületek kulturális tevékenységét, ez inkább a munka egy szegmensét tükrözi. Ezért üdvözlünk minden fesztiválhoz kapcsolódó egyéb serkentő szándékú aktivitást...”

„Ragyogó példák tanúi voltunk.” - írja Nagy Sívó Zoltán A főváros árnyékában című könyvében. Vagyunk, teszem hozzá, mert a Szemle serkentő hatása - lásd az udvarszállási, a fejrtelepi és legújabbban a fehértemplomi példát - ma is pozitívan hat. Nem hi-

szem, hogy bűn, ha kimondom a feltevést: a Szemle a betlehemes találkozó és a nyelvápoló csoportok megszervezésének egyik ihletője.

A X. Szemléig ún. kisszemléket is tartottunk, amelyeken az egymáshoz közeli települések egyesületei mutatták be a Szemlére vitt műsorukat. Az ilyen fellépések is érdeklődőkkel telt nézőtér előtt folytak.

A Szemle költségeinek fedezése a szervezőre hárult, ami eddig nem jelentett áthidalhatatlan problémát: tanúskodhatunk, hogy a fellépők és a tanácskozók számára sem. Ebben az anyaország is segítő kezet nyújtott.

A szemlemozgalmunk első éveiben az egyesületek csoportvezetői és a Szemlén jelenlevő szakértők utólag értékelték a látott fellépéseket azzal a céllal, hogy javítsák azok minőségét, színvonalát. Az ilyen hozzáállás hasznosnak bizonyult. Rangsorolást nem végeztek.

A Szemle éveken át volt a kultúra egyfajta barométere. Ma is óv minket a begubózástól, lehetővé teszi a tapasztalatcserét. Jobb tájékoztatási lehetőségeket hoz. A Szemle a dél-bánsági magyar közösség szellemiségének egyik megnyilvánulási formája. Talán azért is gáncsolták, bírálták, hogy könnyebben idejét múltnak, költségesnek nyilvánítsák. A tanácskozások napirendjén látható problémakörök elemzése mást fog kideríteni, bárki foglalkozzon is vele. (Lásd a mellékletet.)

A Szemle tanácskozásain felvetett témák, az elhangzott viták és ajánlatok alapján 1971-ben a dél-bánsági pedagógusok is porondra léptek, felbátorodtak. Az iskolaügy és a népművelődési kérdéskör állt a figyelmük előterében, de ezt a közvélemény is serkentette. A vajdasági magyar sajtó is védte az ügyüket és Dél-Bánátban megnyitották a magyar nyelvű tagozatok. Beindult az oktatás a pancsovai gimnáziumban és a munkásképző iskolában. Az onnan kikerült tanulók lettek/maradtak azok az anyanyelvüket használó fiatalok, akik a magyar szellemiség örei. A magyar nemzetiségű tanulók ezzel kivívták maguknak az anyanyelvhasználat jogát, ugyanakkor teljes értékű tudást is szereztek. Az utolsó tagozat 1988-ban fejezte be a Boris Kidrič nevét viselő iskolát.

Habár - mint már mondtuk - a magyar sajtó, rádió és az egyesületeink tagsága pártolta és támogatta a Szemle elképzeléseit, irányelveit, mégis adminisztrációs gáncsoknak tették ki, a Szemle 1977 és 1996 között elmaradt, hullámvölgybe került a folytonossága. A mindenképp felett örködő paragrafusok keretei közé akarták kényszeríteni a Szemle szárnyalását, hogy „szem előtt” tartsák az önmaga irányította mozgalmat és hatni tudjanak rá.

A Szemlén a gyermekek fellépése külön értéket képezett/képez. Ők a közösségünk különös örömmel látott része, mert a jövőnket tükrözi. Amíg a Szemle szünetelt, egy igen fontos részünk mint nemzedék tűnt

el. A következménye ma is érezhető. Intellem ez, egyben felszólítás is, hogy a megmaradásunk szempontjából a Szemle folytonosságának biztosítása elmaradhatatlan feladatunk.

Az említett adminisztrációs követelmények szüneteltették a Szemle megtartó erejének a lángolását, de a mi 19 évig tartó bátortalanságunk és nemtörődömségünk is segítette a gáncsolók elképzeléseit. Talán az életszínvonal kedvező alakulása is ámitott minket. A magatartásunkban szellemi és erkölcsi igénytelenség fészkelt?

Közben - amíg a Szemlék elmaradtak - Székelykevény (1994) kerekasztal-beszélgetést rendeztek az oktatás problémáiról, majd 1996. június 15-én a pancsovai Petőfi Sándor ME kezdeményezésére Pancsován találkoznak a helyi, verseci, torontálvá-sárhelyi, székelykevei és a hertelendyfalvi egyesületek képviselői. Napirenden a Szemle felújítása szerepel. Az említett egyesületek a választmányaik elé viszik az ajánlatot és Pancsován 1996. június 22-én közös döntést hoznak: 1997-ben visszaállítják a Szemlét, mégpedig „Jövőt remélni itt a végeken is szabad!” jelszóval. Hittük, hogy az elhagyatottságunk ellenére is van holnapja az egyesületeinknek, és tudtuk, hogy a kisebbségi lét nem kisebbség.

A XI. Szemlén tettük hivatalossá a vándorzászlót és bekeretezett kép alakjában a szimbólumot. Azóta vezetőjük füzetként a krónikát is. A vándorzászló és a szimbólum jelszava: „Fiaim, csak énekeljete!”

Lekerekítve a számokat, minden Szemlén 400 fel-lépőt, 350-750 nézőt és 50 tanácskozót jegyeztek. Tehát egy Szemle ezer egyént érint valamiképpen.

Nem szalmalángú játszadozásról van szó, hanem társadalmi jellegű, jelentőségű folyamatról, mozgalomról. A felnövő új nemzedék nemcsak esztétikai értékeket sajátít el, hanem a közösségi magatartás, a szolidaritás elemi formáit is, nemcsak magát fejezi ki, hanem indítása megformálásához is itt kap segítséget. A Szemle közösségteremtő szerepe világosan kimutatható.

Mindent végiggondolva érthetővé válik a Szemle történelmi és jelenbeli jelentősége.

Ha a Szemlén látott előadások színvonala hanyatlott is, a feladatkör nem változott. Ide tartozik a kérdés: a vajdasági írott és elektronikus tájékoztatási eszközök miatt nem kísérik nagyobb figyelemmel az újabb kori Szemlét? Az csak a mi dolgunk? Úgy tűnik, hogy a kereskedelmi / kereseti céljaik fontosabbak a közszolgálatiaknál. A „nagy” témáik között elvész a mi helyi érdekünk. Az ilyen szerkesztői politika téves.

Volt egy megrendülés, voltak, vannak és lesznek válságok is. Egészében véve azonban a Szemle ma is szerves, rangos része a dél-bánsági és ezzel a délvidéki magyarság egyetemes művelődésének.

Sokan azt hitték - és voltak, akik remélték is -, hogy a Szemlének nincs jövője, de az öntudatosodott erőnk-

nek köszönhetően tovább él. A társadalmi-gazdasági átalakulások, az új jelenségek, a művelődési egyesületek gondjai, kinlódásai sem jelentenek áthidalhatatlan akadályt a Szemle fenntartó erejének a megtartásában, társadalmi szerepvállalásában.

Az elmúlt tizenöt-húsz évben átértékelődött az egész világ, de az embernek mint valamely nemzet tagjának a származására és hovatartozására vonatkozó alapkérdések időszerűek maradtak: kik vagyunk, honnan jöttünk, hova és merre tartunk, mit teszünk a megmaradásunk és fejlődésünk érdekében?

Ezért érezzük szükségesnek, hogy az önazonosságunkról szóljunk. A több évtizedes „nacionalizmus nélküli” időszakot egyes társadalmakban erőszakos sovinizmus (a mások elleni gyűlölet) váltotta fel. Erre válaszként felélénkült a saját nemzeti hagyományok iránti érdeklődés. Sikertelt a figyelmet az anyanyelv, az azon megszólaló dal, a néptánc, a népszokások és a nemzeti irodalom felé fordítani.

Ennek a fejlődésnek a kulcsfogalma az önazonosságunk megőrzése. Erre akkor lesz esélyünk, ha a gyorsuló globalizációs (egységesedési) folyamatokat nemzeti önazonosságunk erősítésével ellensúlyozzuk. Ellentmondásnak tűnik, de épp a globalizáció ébresztette rá a közösségeket arra, hogy a kultúra terén civil szervezetek, egyesületek létrehozásával, mozgalmával lehet és kell küzdeni a globális, mindent magába foglaló (faló) világrend ellen. Jó, hogy az Európai Unió keretei között az ilyen globalizációra nincs példa.

Az értékeinkhez való ilyen hozzáállás nem homályosítja el a jó szomszédi és normális emberi kapcsolataink kedvező távlatát.

A Szemle kezdetén az ún. koordinációs bizottság volt az egyesületek közötti egyedüli összekötő kapocs. Ez is külön szálla volt az akkori hatalom szemében, hiszen a vertikális szerveződésnek a gyökereit sarjasztgatta, ami a Szemle első éveiben eretnokségnek számított. Ma szélesebb körre számíthatunk: egyházainkra, amelyek kimondták, a Jóisten nem kéri tőlünk, hogy mondjunk le az eföldi életéről és a magyarságunkról, továbbá a pancsovai Börscsök Erzsébet Módszertani Központra, a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetségre, a Vajdasági Magyar Folklórközpontra és esetleg a politikai pártjainkra is. A Szemlét továbbra is a szabadságunk, a nyelvünk és a kultúránk egyik fontos őrzőjeként tartjuk számon.

Ismerve a valamikori koordinációs bizottság tagjait, mondhatom, szerepvállalásukat erkölcsi feladatnak tekintették, nem a kitérés, a felemelkedés ösztönözte őket. Kár, hogy ez a bizottság elvesztette az egykori összekötő és szervező szerepét. Ha fennmarad, talán a kevevári, temesvajakói és belgrádi magyarság képviselői ma is velünk tanácskoznának és

fejtenék ki gondolataikat a múlttól, a jövőről, és a délutáni műsorban is bemutatkoznának.

A Szemle esztétikai, értékalkotó, közösségteremtő, -megtartó és önmegvalósító funkciója világosan kimutatható. Érdemes és szükséges tovább éltetni.

Néhány ajánlat a továbblépéshez:

- A magyar kultúra és folklór bemutatása a tömegtájékoztató eszközök segítségével

- Az egyesületeink között meglévő kapcsolatok elmélyítése

- Más nemzetiségű csoportokkal való együttműködés: közös részvétel különböző összejöveteleken, többnyelvű programok szervezése, többnemzetiségű folklórszemle, más nemzetiség egyesületének fellépése a Szemlén, mint eddig is.

- Kisebbségi érdekeink védelmét szolgálná egy, az egyetértésen alapuló szövetség a tágabb környezet kisebbségi csoportjaival

Hasznosnak tartom a nemzeti hagyományok tárgyi bemutatását népművészeti boltokban, valamint helyi művelődési központ megnyitását, ahol filmvetítés, koncertek és előadások megrendezése segíthetné a magyar kultúra közvetítését. A népművészet szorgalmazása nem jelenti azt, hogy ne támogassuk az ifjú nemzedék időszerű érdeklődési körét is, pl. a rockzenét, a modern táncokat, a számítógépek világának a megismerését, a komolyzenei irányzatok ápolását stb. Mivel a fiatalság a jövő záloga, igazságos és célszerű lenne a döntés jogát nekik átengedni arról, hogy miként és milyen szervezési formában szeretnék kulturális örökségünket megőrizni és népszerűsíteni. Ezért, ha kell, lázadjanak is!

Végezetül ki szeretném emelni: valamennyien egy bizonyos nemzethez, kisebbségi csoporthoz, párthoz vagy egyéb közösséghez tartozunk, ami határozott szabadságszeretetet és kiállást követel tőlünk egyes dolgokban: részt vállalunk-e saját közösségünk problémáinak megoldásában, ami tulajdonképpen a megmaradásunk alapja, vagy tudatosan félreállunk, másoknak engedve át ezt a feladatot és továbbra is tétlenül szemléljük az évtizedek óta tartó asszimilálásunkat. Dél-Bánságban ma már csak 15 000-en vagyunk.

A Szemle azért maradt fenn, mert fontos. A Szemle eszméje nem vergődő sóhajra, hanem a megmaradásunkat serkentő lépésekre ösztönöz.

Köszönöm a türelmüket és a megtisztelő figyelmüket!

A tanácskozások témái (1969 -2009)

I. Szemle - Hertelendyfalván, 1969. november 30-án Nagy Sívó Zoltán:A kultúrélet pangásáról

II. Szemle - Torontálvásárhelyen, 1970. november 21-én

Kún Szabó Júlia: Ifjúságunk kultúrigényeinek formálása és fejlesztése a művelődési egyesületekben
 III. Szemle - Pancsován, 1971. november 20-án
 Szofrán Tamás: A könyvtárak helyzete és jövője a dél-bánáti magyar telepeken
 IV. Szemle - Kevevárán, 1972. május 5-én és 6-án
 Nagy Sívó Zoltán: A néprajzi (szellemi és anyagi) értékek begyűjtése
 V. Szemle - Pancsován, 1973. június 2-án és 3-án
 Jóna János: A dél-bánáti szemlék eredményeiről és mulasztásairól
 VI. Szemle - Versecen, 1974. május 11-én és 12-én
 Varga László (Újvidék): A művelődés feladatai
 VII. Szemle - Torontálvásárhelyen, 1975. június 1-én
 Varga Sándor: Megkérdeztük az ifjúságot
 VIII. Szemle - Székelykevévén, 1976. júniusában
 Szofrán Tamás: A helyi közösségek szerepe és feladata a művelődési életben
 IX. Szemle - Ürményházán, 1997. május 25-én
 Nagy Sívó Zoltán és Varga Sándor: Gondjaink, dolgaink újrafelmérése
 X. Szemle - Hertelendyfalván, 1999. október 23-án
 Fiser János esperes-plébános: Egyházaink szerepe a szórványmagyarország művelődési életében
 XI. Szemle - Pancsován, 2000. október 28-án
 Erdei Ernő: Újabb lehetőségek az ifjúság felkarolására
 XII. Szemle - Sándoregyházán, 2001. október 13-án

Balassa Julianna: A magyar nyelvű oktatás múltjáról, jelenéről és kilátásairól Dél-Bánátban
 XIII. Szemle - Torontálvásárhelyen, 2002. október 12-én
 Radatovity Lajos: A dél-bánáti magyarság tájékoztatási problémái
 XIV. Szemle - Versecen, 2003. október 4-én
 Ft. Gyuris László plébános: A család mint a vallási, kulturális és lelki értékek hordozója
 XV. Szemle - Székelykevévén, 2004. október 9-én
 Józsa László (Szabadka): Pályázatok kísérése és megírása
 XVI. Szemle - Fejértelepen, 2005. május 14-én
 Szőke Anna (Kishegyes): A vallás megtartó ereje a bánáti magyarság életében
 XVII. Szemle - Hertelendyfalván, 2006. május 13-án
 Gondolatok, elmékedések a Dél-bánáti Magyar Művelődési Egyesületek Szemléjéről
 A szemlékről kifejtett egyéni véleményeket Lócsei Ilona rendszerezte és ismertette.
 XVIII. Szemle - Udvarszálláson, 2007. június 9-én
 Ft. Király Tibor plébános és Halász Béla tiszteletes: Az egyházaink feladata a szórványmagyarország megmaradásában
 XIX. Szemle - Ürményházán, 2008. május 31-én
 Rózsa Ilona: Hogyan tovább?
 XX. Szemle - Fejértelepen, 2009. május 16-án
 Erdei Ernő: Visszatekintés a továbblépéshez

A SZEMLE SZERVEZŐJE

(1969 -2009)

Sorszám	Település	Év	Szervező
1.	Fejértelep	2005. és 2009.	Ady Endre Művelődési Egyesület
2.	Hertelendyfalva	1969., 1999. és 2006.	Tamási Áron Székely-Magyar Művelődési Egyesület
3.	Kevevára (Kovin)	1972.	Rákóczi Ferenc Magyar Művelődési Egyesület
4.	Pancsova	1971., 1973. és 2000.	Petőfi Sándor Művelődési Egyesület
5.	Sándoregyháza	2001.	Bonnáz Sándor Magyar Művelődési Egyesület
6.	Székelykeve	1976. és 2004.	Petőfi Sándor Művelődési Egyesület R.k. Egyházközség hagyományörző csoportja, Szalmaszál Ifjúsági Művelődési Egyesület, Petőfi Sándor Művelődési Egyesület
7.	Torontálvásárhely (Debelyacsa)	1970., 1975. és 2002.	József Attila Művelődési Otthon
8.	Udvarszállás	2007.	Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesület
9.	Ürményháza	1997. és 2008.	Petőfi Sándor Művelődési Egyesület
10.	Versec	1974. és 2003.	Petőfi Sándor Kultúregyesület

* A dél-bánási magyar művelődési egyesületek XX. szemléjén, Fejértelepen 2009. május 16-án megtartott tanácskozás beszámolója